

Nieuwe opstelling van de afdeling Nederlandse Geschiedenis in voorbereiding

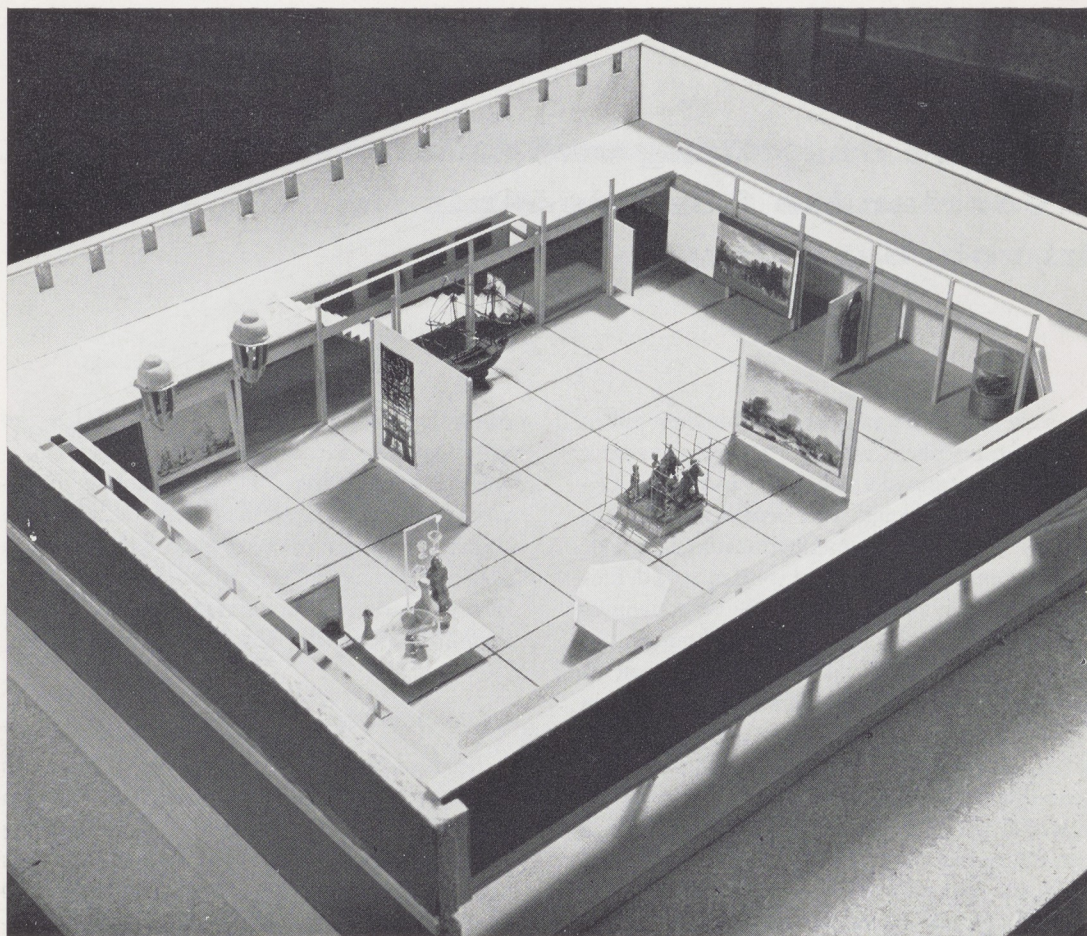
De vaste bezoekers van het Rijksmuseum zullen zich langzamerhand wel gaan afvragen wanneer de oude vertrouwde afdeling Vaderlandse Geschiedenis nu eindelijk weer eens bezichtigd kan worden. De opstelling met herinneringen aan de geschiedenis ter zee en te land werd in 1964 definitief voor het publiek gesloten. De verbouwingswerkzaamheden in de oostelijke binnenplaats maakten dit noodzakelijk. Daarmede begon de laatste fase van de omvangrijke vernieuwingen in het Rijksmuseum. De plannen voorzien in een drietal geheel nieuwe verdiepingen ongeveer van eenzelfde totale oppervlakte als de kunstnijverheidsafdeling in de nieuwe westelijke zalen, doch van een geheel andere constructie. In West werd gebouwd op basis van een staalconstructie waarvan de op een onderlinge afstand van negen meter geplaatste balken een indeling in grotere en kleinere zalen en kabinetten mogelijk maakte. In Oost is gekozen voor een oplossing met voorgespannen beton, d.w.z. in de binnenplaats is een inmiddels gereedgekomen betonnen doos opgetrokken waarvan de drie vloeren van 30×25 m. ieder als één grote vlakte ter beschikking komen. De om de binnenplaats gesitueerde zalen, die thans gesloten zijn, worden voor zover noodzakelijk eveneens verbouwd en gemoderniseerd en in de plannen opgenomen. Elk der drie verdiepingen zal ongeveer 3500 m² tentoonstellingsruimte omvatten. De sousterrainverdieping is geheel voorbehouden aan de studiecollecties van de verschillende afdelingen, zodat de wetenschappelijk geïnteresseerde bezoeker de gelegenheid krijgt om

rustig en onder gunstige omstandigheden een groot deel van de thans in depot geborgen kunstwerken te bestuderen. De gelijkvloerse tussenverdieping zal de historische collectie herbergen terwijl de bovenverdieping gebruikt zal worden voor uitbreiding van de schilderijenafdeling. Hier zal tevens een grote ruimte ter beschikking komen voor het houden van tijdelijke tentoonstellingen.

UITGANGSPUNTEN

In het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst heeft de historie van ons land altijd een belangrijke rol gespeeld. De oude afdeling Vaderlandse Geschiedenis zoals die in de twintiger jaren van onze eeuw werd ingericht vormt voor menige Nederlander een dierbare jeugdherinnering en betekende vaak zijn eerste kennismaking met het nationale kunstbezit. Het is duidelijk dat de herinrichting, met alle begrip voor wat in het verleden werd tot stand gebracht, nieuwe uitgangspunten zal hebben. De positie van ons land in Europa en de wereld, de houding van de moderne mens ten opzichte van de geschiedenis en de behoeften van het moderne onderwijs dwingen tot een volledige heroriëntering bij de opstelling van de collectie.

Het historisch museum was in de negentiende- en de aanvang van de twintigste eeuw de plaats waar de herinneringen aan de gebeurtenissen en personen, de relikven, werden bijeengebracht om daarmede de grootheid van het verleden te tonen als een inspiratiebron voor het heden. De nationalis-

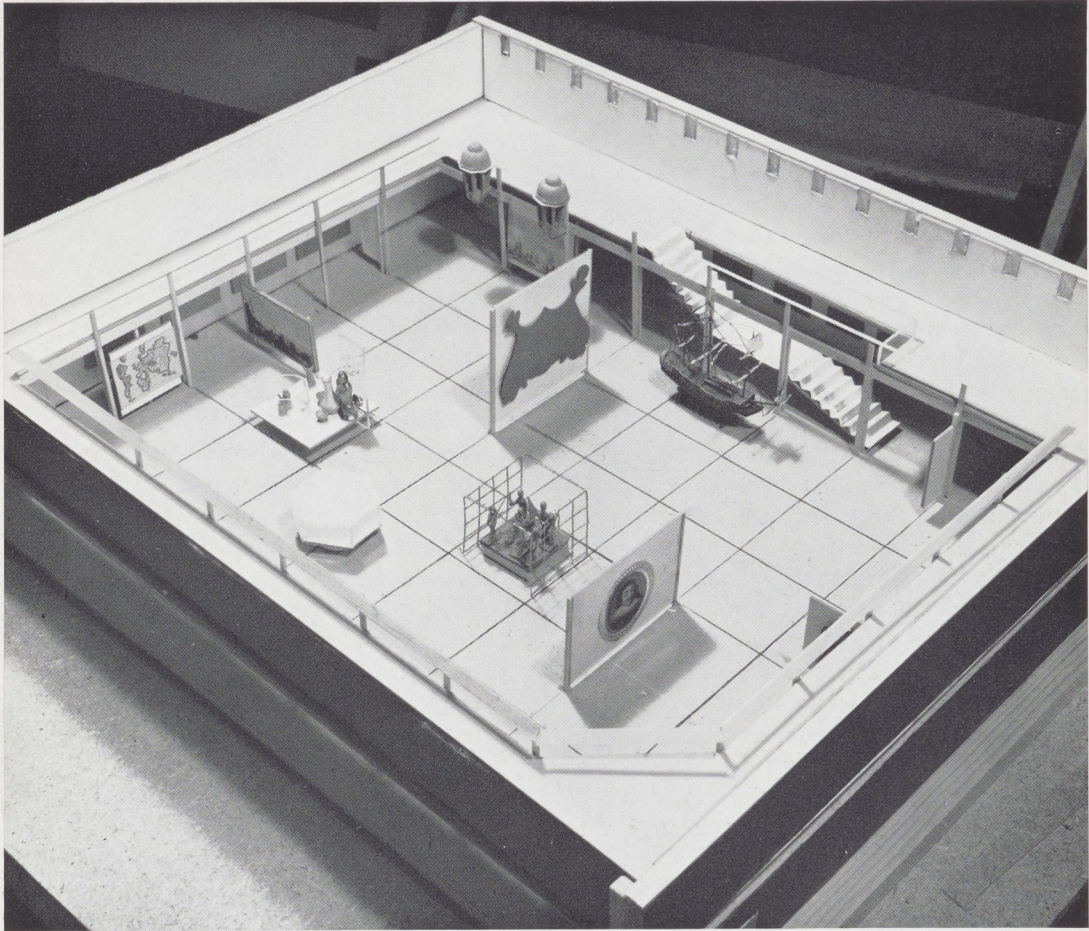

Afb. 1. Maquette van de eerste verdieping in de voormalige oostelijke binnenplaats met proefopstelling van de afd. Nederlandse Geschiedenis. Rijksmuseum, Amsterdam.

A. Overzicht gezien van Oost naar West.

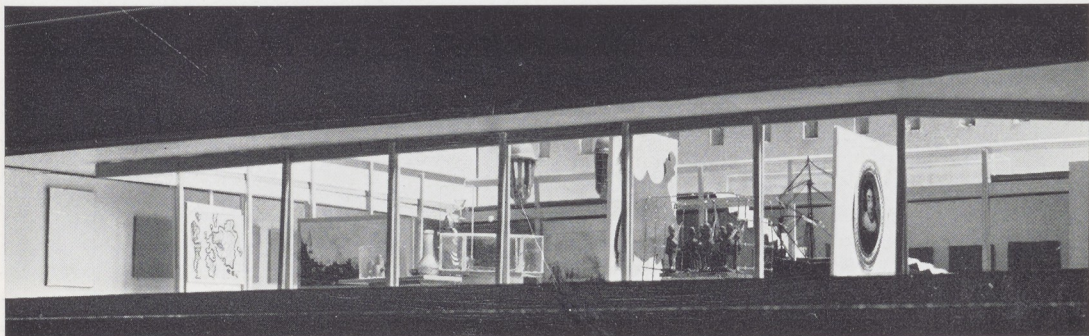
tische aspiraties, de beheersing van een machtig koloniaal rijk, kortom het recht op een eigen machtspolitiek werd mede ontleend aan de daden van voorgaande geslachten. De gebeurtenissen en vooral de heldenfeiten en de grote mannen hadden hun beschermde plaats in het historisch museum. Er is na de Tweede Wereldoorlog een grondig wantrouwen ontstaan tegen een beperkt nationalistisch uitzicht op het verleden. De belangstelling richt zich op de samenhang met de geschiedenis van andere volkeren, terwijl wie ter

wille van zijn overtuiging of zijn standvastigheid geweld ondergaat, eerder als een held wordt gezien dan degene die met hoeveel doodsvrachting ook gewelddadig historische beslissingen heeft geforceerd. Een en ander betekent dat de inrichter van het historisch museum, wil hij zijn bezoekers boeien, het hem ter beschikking staande materiaal moet behandelen op een manier waaruit de samenhang van onze geschiedenis met die van anderen blijkt en die tevens tegemoet komt aan de sterk levende behoefte om de geschiedkundige

B. Overzicht gezien van Noord naar Zuid.

C. Zijaanzicht aan de noordkant.

ontwikkeling te begrijpen als een uitkomst van het samengaan van menselijke verhoudingen en tijdsomstandigheden. De verering moet plaats maken voor de verklaring. Intussen moet er worden opgepast, dat het gestelde doel niet ver op de praktische mogelijkheden voor komt te liggen. De beperkingen, die de inrichter van het historisch museum in zijn pogingen om een samenhangend beeld te geven worden opgelegd, zijn legio. Hij is en blijft in de eerste plaats een museum-inrichter en moet dus werken met de gegeven verzameling. Die is uiteraard nooit compleet in die zin, dat er een ononderbroken chronologisch en zelfs maar in de verste verte compleet verhaal mede verteld kan worden.

Het museum heeft de kans enkele losse en vaak niet in onderling verband te brengen historische fragmenten en incidenten te visualiseren. De vak-historicus zal in het museum vaak met verwondering of naar zijn aard met verontwaardiging kennismaken van de wijze waarop accenten gelegd worden en dit niet en dat weer wel wordt getoond. De toeschouwer moet zich voor ogen stellen dat de collectie zelf een historisch gegeven is en daarmee een document der geschiedenis zoals die werd beleefd door de tijdgenoten. Meer dan een cerebraal verhaal geeft het museum een indruk, een gevoelsmatige aanraking met de historische gebeurtenissen. Zo geeft de verzameling Nederlandse Geschiedenis van het Rijksmuseum, hoewel in hoge mate politiek-militair georiënteerd, niets of bijna niets waarmee de afzwering van Philips II, de Unie van Utrecht of het sluiten van het 12-jarig Bestand, om maar enkele belangrijke zaken uit de aanvang van het bestaan van onze staat te noemen, kan worden geïllustreerd. Daartegenover vinden we wel meerdere schilderijen over de Zeeslag van Gibraltar in 1607, een portret van een stalmeester van Maurits en een schoenzool van Spinola.

Natuurlijk zijn er ook belangrijke perioden die op adequate wijze getoond kunnen worden. Bijvoorbeeld de collectie schilderijen, portretten en voorwerpen de Engelse oorlogen en de admiraals uit die tijd betreffend. De grootste moeilijkheid echter die een moderne 'integrale' behande-

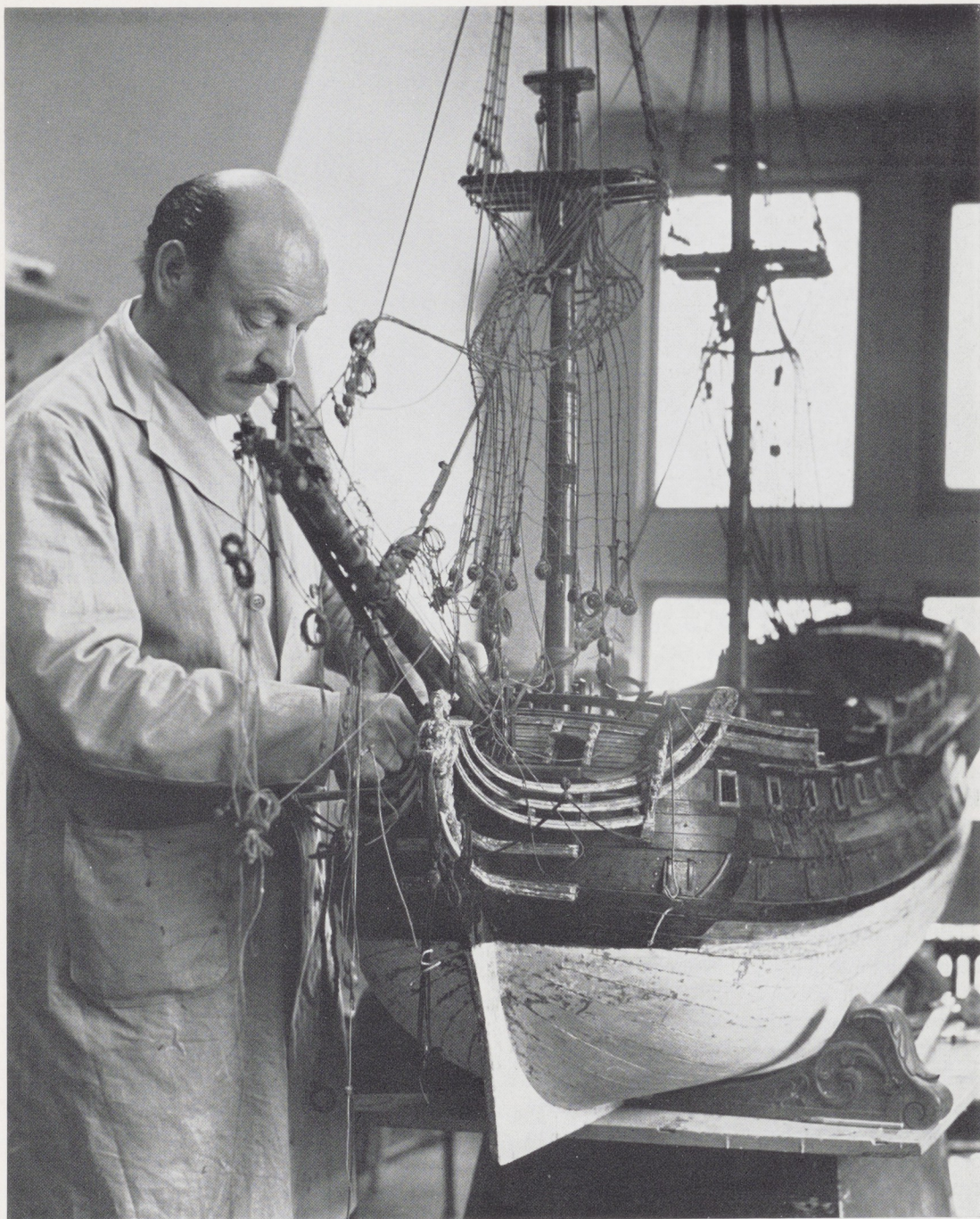
ling van het onderwerp Nederlandse Geschiedenis met behulp van de Rijksmuseum-collectie in de weg staat, is haar beperktheid tot de grote gebeurtenissen en de anekdoten. Het beulzwaard waarmee Johan van Oldenbarnevelt werd onthoofd noch de boekenkist waarin Hugo de Groot uit Loevestein zou zijn ontsnapt, zijn meer dan curiosa. Het wapenrek van Tromp en de beker ter herinnering aan de tocht naar Chatham zijn interessante voorwerpen, maar ze vertellen ons niets wezenlijks over de zeeoorlogen, het leven aan boord van de schepen of de organisatie van de admiraliteitscollege's. En toch vormen deze de onderwerpen die in deze tijd in de belangstelling staan niet alleen van de historici maar vooral ook van het grote publiek. Men wil uit de geschiedenis vooral de eigen tijd leren begrijpen. Toestanden en verhoudingen van vandaag worden gespiegeld aan die van vroeger.

In de nieuwe opstelling van de afdeling Nederlandse Geschiedenis van het Rijksmuseum zal getracht worden met al deze overwegingen rekening te houden.

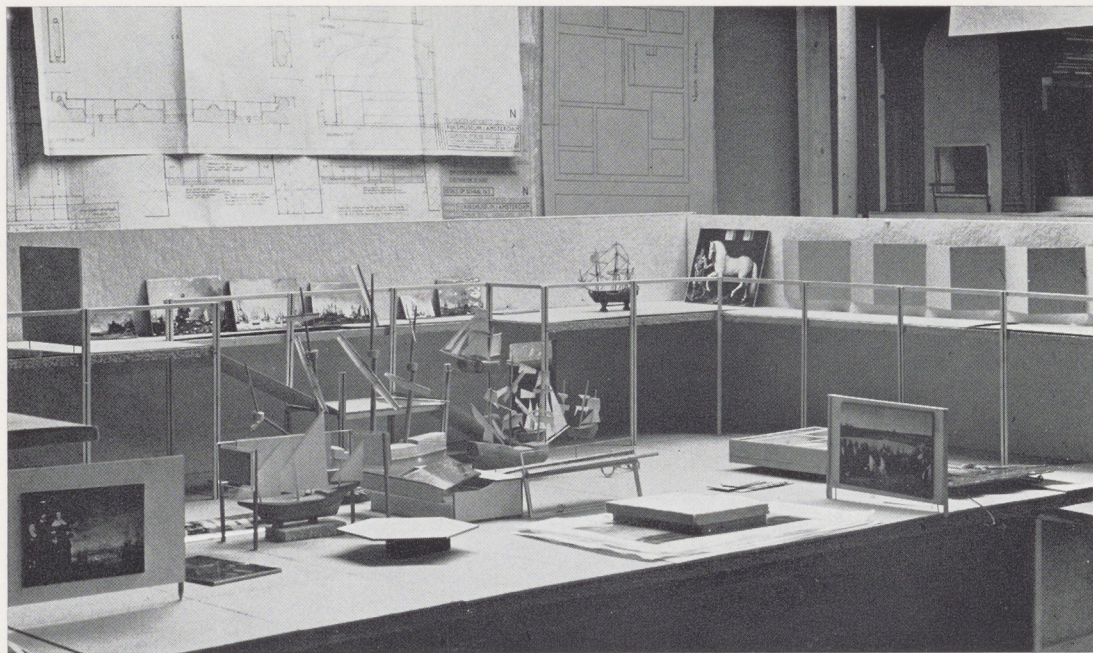
OPSTELLING EN INRICHTING

De uitgangspunten bij de voorbereidingen van de opstelling zijn:

1. De collectie is naast historisch belangwekkend vooral ook kunsthistorisch de moeite waard. Tal van schilderijen en voorwerpen zullen door een aantal bezoekers in de eerste plaats als 'mooi' worden ervaren. De opstelling zal daartoe de gelegenheid moeten geven.
2. Vele aspecten uit de culturele geschiedenis van ons land komen in de andere afdelingen tot hun recht en zullen daarom in de historische afdeling niet worden getoond.
3. Het historisch museum is slechts één der vele plaatsen waarin bronnen van de geschiedenis worden bewaard en getoond. Een samenhangend verhaal van de geschiedenis van Nederland of een uitputtende studie van een bepaald onderwerp moet men zoeken in archieven en bibliotheken. De afdeling zal dan ook geen afgerond, chronologisch verhaal vertellen, doch trachten aan te spreken d.m.v. impressies en details.

Afb. 2. Herstel van het model van het schip Mercurius door de heer H. Ketting, restaurator van de afd. Nederlandse Geschiedenis.

Afb. 3. Maquette van deel van de binnenplaats met proefopstelling van de afd. Nederlandse Geschiedenis.

De inrichting van de afdeling zal uiteenvallen in drie grote onderdelen, t.w. 1° een algemene inleiding, 2° een serie opeenvolgende, doch als zelfstandige eenheden ontworpen thema's uit de geschiedenis van Nederland vanaf de late Middeleeuwen tot aan het einde van het Verenigd Koninkrijk en 3° een overzicht van de 19de- en 20ste-eeuwse geschiedenis tot 1948, het einde van de regering van Koningin Wilhelmina.

De scheiding tussen 2 en 3 is noodzakelijk omdat de collectie zoals zij aan ons is overgeleverd eindigt bij de Tiendaagse Veldtocht. Er wordt thans gewerkt aan de vorming van een verzameling betreffende de moderne geschiedenis. Deze verzameling zal echter bij de opening nog van onvoldoende omvang zijn. Dit deel zal daarom een provisorium op basis van vooral grafisch materiaal en foto's vormen.

In de inleidende zaal maakt de bezoeker kennis met enkele hulpwetenschappen der geschiedenis.

Het eerste grote object is het laat zestiende-eeuwse uurwerk uit de Utrechtse Claeskerk, waaraan een opstelling over de tijdreken- en tijdmeetkunde wordt toegevoegd. Verdere onderwerpen in deze zaal zijn onder meer een geschiedenis van de Nederlandse Taal met geluidsillustratie, alsmede een opstelling 'nederzettingsgeschiedenis' en 'demografie'. Meerdere onderwerpen hiervoor zijn in voorbereiding.

De grote binnenplaats zal gewijd zijn aan de volgende thema's: de krijgskunde in de 80-jarige oorlog; de scheepvaart in de 17de eeuw; Handel en Nijverheid in de 17de eeuw; de expansie der Nederlanders in de 17de eeuw; de Nova-Zembla collectie; de Opbouw der Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en de internationale betrekkingen tot aan 1650. De gaanderij, die op halve muurhoogte in deze centrale binnenplaats is ontworpen, zal aan de wandzijde bovendien nog een 30-tal kleinere opstellingen tonen over onder-

werpen als het Twaalfjarig Bestand, Nederlanders in Brazilië, de Vrede van Munster, etc.

De buitenzijde van deze gaanderij, waaroverheen de bezoeker terugkijkt naar de thematische opstellingen beneden, wordt afgezet met een lange vitrine waarin de collectie 17de eeuwse penningen getoond zal worden.

De Spaanse vlaggen, de slag op de Haarlemmermeer, het grote scheepsmodel van 1696 en het kleinere van de Prins Willem uit 1651 behoren tot de beroemde stukken uit de collectie die een plaats zullen vinden in de binnenplaats te midden der zojuist genoemde thema's.

Direct daaraan aansluitend wordt in de eerste kabinetten van de omloopzalen het thema 'oorlog ter zee' geïllustreerd, en wel in het bijzonder aan de hand van de stukken uit de Engelse Zeeoorlogen, zoals de spiegel van de Royal Charles, de Engelse en Zweedse vlaggen en de schilderijen en portretten op dit gebied.

De tweede helft van de zeventiende eeuw en het begin van de achttiende tot aan de Vrede van Utrecht wordt gekenmerkt door het grote aandeel van Nederland in de Europese politiek en wel speciaal in de verschillende coalities tegen het Frankrijk van Lodewijk XIV. Rondom een opstelling over de Nederlandse diplomaten en de verschillende vredesverdragen, zoals die van Breda, Westminster, Rijswijk, Nijmegen en Utrecht worden een aantal objecten gerangschikt betreffende het jaar 1672, de oorlog tegen Frankrijk, Engeland, Munster en Keulen, het hof van Willem III, Eugenius van Savoye en de Slag bij Vigos.

Deze aanduiding van de thema's die zijn gekozen om de Nederlandse geschiedenis in een van haar belangrijkste perioden te schetsen, geven een indruk hoe getracht zal worden dit te doen. De visualisering van de thema's wordt aangepast aan het onderwerp en aan het ter beschikking staande materiaal. Het is duidelijk dat een onderwerp als de expansie waarvoor voornamelijk uit de schilderijencollectie moet worden geput, er totaal anders uit zal zien dan dat van de scheepvaart, waarvoor de modellenverzameling als basis dient. Getracht wordt bij elk thema uit te gaan van een 'blikvanger', een opvallend en boeiend voorwerp

of schilderij dus, waaromheen een gedetailleerde uitvoering wordt opgebouwd. Voorrang krijgen uiteraard de kunstvoorwerpen, doch als regel zal een vrij uitvoerige toelichting worden bijgevoegd. Hiervoor zijn gekozen: maquettes, kaarten, statistieken, gefotografeerd materiaal van velerlei aard en gesproken woord. Uiteraard zal niet elk thema met al deze middelen worden verduidelijkt. De toelichting zal zich tot het hoogst noodzakelijke beperken en deze zal dan nog op zodanige wijze worden toegepast, dat de bezoeker die louter en alleen voor de kunstvoorwerpen komt, er niet door wordt gestoord. In het algemeen wordt per thema één algemene tekststrook toegevoegd, terwijl bij elk voorwerp de zakelijke gegevens omtrent maker, doel of herkomst en dergelijke mee worden opgesomd. Een meer uitputtende op samenhang en achtergrond ingaande tekst zal voor degenen die dat wensen via op vele plaatsen in de opstelling gemonteerde telefoons worden verstrekt.

De keuze en samenstelling van de thema's geschiedt door de staf van de afdeling Nederlandse Geschiedenis. De architecten Dick Elffers en Th. Wijnalda zijn naast het ontwerp voor de gehele bouw in de oostelijke binnenplaats, tevens verantwoordelijk voor de vormgeving van de opstelling. Dit laatste ontstaat in een intensief contact tussen de architecten en de afdeling, waarbij de soms divergerende wensen van vormgevers en conservatoren worden verenigd tot één ontwerp, dat in inhoud en vorm de inzichten verenigt. Alle ontwerpen worden in proefopstellingen nagebootst en aansluitend uitgewerkt in maquettes aan de hand waarvan de definitieve inrichting in hoog tempo moet worden uitgevoerd. Het zal na het voorgaande duidelijk zijn, dat aan de opening van de afdeling Nederlandse Geschiedenis een grote hoeveelheid werkzaamheden van velerlei aard moet voorafgaan.

De helaas te lang gestagneerde verbouwing zal naar het zich laat aanzien in de winter van 1967 weer op gang komen. Vanaf dat ogenblik zal alles in het werk gesteld worden de opening van de afdeling Nederlandse Geschiedenis zo snel mogelijk te doen plaats vinden.